



DOI 10.36074/grail-of-science.15.05.2026.143

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДУХОВНОГО ІНТЕЛЕКТУ У КОНТЕКСТІ ЦІЛІСНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

Закордонець Наталія Іванівна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов
*Тернопільський національний педагогічний університет імені
Володимира Гнатюка, Україна*

SECTION XXIII. EDUCATION AND PEDAGOGY

Сучасний етап розвитку освіти характеризується глибинними трансформаціями, зумовленими переходом до людиноцентричної, компетентнісної та ціннісно-сислової парадигми навчання. У цьому контексті особливої значущості набуває проблема формування цілісної особистості педагога, здатного діяти не лише як транслятор знань, а як носій смислів, моральних орієнтирів та культурних цінностей.

Зазначені трансформації актуалізують необхідність переосмислення змісту та цілей професійної педагогічної освіти, орієнтованої на гармонійний розвиток особистості майбутнього вчителя. У сучасному науковому дискурсі все більшого значення набувають дослідження, спрямовані на інтеграцію когнітивного, емоційного та ціннісно-сислового компонентів професійної підготовки, що забезпечує становлення педагогічної суб'єктності нового типу. Особливу роль у цьому процесі відіграє формування внутрішньої рефлексивності, здатності до морального вибору та усвідомленого професійного самовизначення. У зв'язку з цим постає потреба в обґрунтуванні теоретичних засад розвитку духовного інтелекту як одного з ключових чинників цілісного становлення майбутнього педагога в умовах сучасної освітньої парадигми.

Мета дослідження полягає у концептуалізації духовного інтелекту як інтегративного педагогічного конструкта, обґрунтуванні його структурно-функціональних характеристик у контексті цілісного розвитку особистості майбутнього педагога.

Однією з відповідей на виклики сучасності у міжнародній науковій думці стала концептуалізація духовного інтелекту, яка представлена у працях Р. Еммонс, Д. Зогар, І. Маршалл, Д. Кінг, С. Вігглсворт та Ф. Вон. Попри різні підходи до його трактування, спільним є визнання того, що духовний інтелект відображає здатність особистості до смислотворення, ціннісної рефлексії та усвідомленого вибору життєвих і професійних стратегій.

У працях Р. Еммонс духовний інтелект розглядається як здатність використовувати духовні ресурси для адаптації та осмислення життєвого досвіду, що підкреслює його функцію як механізму внутрішньої регуляції

поведінки [1]. Д. Зогар та І. Маршалл акцентують на інтелекті сенсу, який забезпечує здатність особистості діяти відповідно до глибинних цінностей і цілісного бачення реальності [9]. У моделі Д. Кінга духовний інтелект постає як когнітивно-екзистенційна структура, пов'язана з пошуком смислу життя та трансцендентним усвідомленням [4]. У дослідженнях С. Вігглсворт та Ф. Вон духовний інтелект розглядається як здатність особистості керуватися стійкими ціннісними установками, усвідомлювати сенс життя та зберігати внутрішню цілісність у своїй діяльності [5; 6]. К. Вігглсворт визначає духовний інтелект як набір практичних навичок, які можна розвивати, зокрема самосвідомість, співчуття, здатність до цілісного бачення ситуацій та відповідальне прийняття рішень. У її моделі особлива увага приділяється інтеграції внутрішнього досвіду з професійною діяльністю, що є важливим для ефективного лідерства [6]. Ф. Вон, у свою чергу, акцентує на духовному інтелекті як формі глибинного пізнання, що виходить за межі раціонального мислення та пов'язана з інтуїцією, мудрістю і самотрансценденцією. Вона підкреслює роль усвідомленості та розвитку внутрішнього потенціалу особистості у процесі духовного зростання [5]. Обидва підходи наголошують на важливості духовного інтелекту як чинника гармонійного розвитку особистості та здатності ефективно взаємодіяти зі складним і динамічним світом.

Водночас аналіз сучасної наукової літератури свідчить про відсутність єдиної педагогічної інтерпретації духовного інтелекту, зокрема щодо його ролі у професійній підготовці майбутнього педагога [2; 3; 8]. Більшість досліджень зосереджена переважно у площині психології, менеджменту або теорії лідерства, тоді як педагогічний вимір цього феномену залишається недостатньо розробленим.

Це зумовлює необхідність переосмислення духовного інтелекту як педагогічної категорії, що інтегрує смисловий, ціннісний, рефлексивний та комунікативний виміри професійної діяльності вчителя. Особливої актуальності це набуває в умовах іншомовної підготовки майбутніх педагогів, яка створює природне середовище для міжкультурної комунікації, рефлексії та розвитку ціннісного ставлення до професійної діяльності.

Крім того, сучасні освітні виклики – глобалізація, цифровізація, зростання культурної різноманітності та етичних дилем у професійній діяльності педагога вимагають формування нового типу особистості. Такий фахівець повинен володіти не лише професійними знаннями й методиками викладання, а й здатністю до смислотворення, морального вибору та внутрішньої рефлексії.

Отже, актуальність дослідження зумовлена необхідністю: переосмислення духовного інтелекту як педагогічного феномена; інтеграції міжнародних концепцій у педагогічну теорію та практику; розроблення моделі розвитку духовного інтелекту майбутнього педагога; обґрунтування можливостей його формування засобами іншомовної освіти.

Таким чином, дослідження духовного інтелекту майбутнього педагога є відповіддю на сучасний запит освіти щодо формування цілісної, гуманістично орієнтованої та смислотворчої педагогічної особистості, здатної діяти в умовах складності, невизначеності та культурного різноманіття. У сучасній міждисциплінарній науці духовний інтелект розглядається як складний



теоретичний конструкт, що перебуває на перетині психології, філософії та педагогіки. Узагальнення зазначених підходів дозволяє визначити духовний інтелект як міждисциплінарний конструкт смислового, ціннісного та рефлексивного характеру.

Ідея духовного інтелекту органічно вписується у концепцію цілісного розвитку особистості, яка бере свій початок у гуманістичній психології. Представники цього напрямку А. Маслоу та К. Роджерс розглядали особистість як цілісну систему, розвиток якої неможливий без урахування духовних потреб, цінностей і внутрішніх прагнень. А. Маслоу, аналізуючи феномен самоактуалізації, наголошував на важливості «пікових переживань» та прагнення до смислу як вищих проявів людської свідомості [2]. К. Роджерс підкреслював значення автентичності, самоприйняття та рефлексії як умов особистісного зростання [3]. Зазначені ідеї стали методологічним підґрунтям сучасних підходів до духовного інтелекту. Значний внесок у розвиток ідеї цілісності зробив К. Вілбер, який запропонував інтегральну модель розвитку, яка поєднує фізичний, психологічний, соціальний та духовний виміри [7]. У межах цієї моделі духовний інтелект розглядається як інтегративний механізм, що забезпечує гармонійний розвиток особистості.

Узагальнення представлених теоретичних підходів дозволяє стверджувати, що духовний інтелект виступає важливим чинником цілісного розвитку особистості майбутнього педагога, інтегруючи когнітивні, ціннісно-сміслові та рефлексивні аспекти його професійного становлення. Його сутність полягає не лише у здатності до осмислення життєвого досвіду, а й у формуванні внутрішньої готовності до відповідального морального вибору та гуманістично орієнтованої професійної діяльності. Аналіз наукових джерел засвідчує, що духовний інтелект виконує функцію смислотворчого регулятора поведінки, забезпечуючи узгодженість між особистісними цінностями та професійними діями. Водночас відсутність усталеного педагогічного трактування цього феномена актуалізує необхідність його подальшої концептуалізації у межах педагогічної науки. Особливого значення набуває розроблення теоретико-методичних засад формування духовного інтелекту майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки. У цьому контексті іншомовна освіта постає як ефективний засіб розвитку рефлексії, міжкультурної чутливості та ціннісного самовизначення. Таким чином, інтеграція ідей духовного інтелекту у зміст педагогічної освіти сприятиме формуванню фахівця нового типу, здатного до усвідомленої, етично відповідальної та смислотворчої діяльності. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням структурно-функціональних моделей духовного інтелекту та їх емпіричною верифікацією в освітньому середовищі.

Список використаних джерел:

- [1] Emmons, R. A. (2000). Is spirituality an intelligence? Motivation, cognition, and the psychology of ultimate concern. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 10 (1), 3–26. https://doi.org/10.1207/S15327582IJPR1001_2
- [2] Feigenbaum, K. D. (2023). A critique of Abraham Maslow and Carl Rogers as educators. *Journal of Humanistic Psychology*, 64(1), 44–63. <https://doi.org/10.1177/00221678231154819>



- [3] Joseph, S. (2021). How humanistic is positive psychology? Lessons in positive psychology from Carl Rogers' person-centered approach. *Frontiers in Psychology*, 12, 709789. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.709789>
- [4] King, D. B. (2008). Rethinking claims of spiritual intelligence: A definition, model, and measure (Master's thesis). Trent University.
- [5] Vaughan, F. (2002). What is spiritual intelligence? *Journal of Humanistic Psychology*, 42(2), 16–33. <https://doi.org/10.1177/0022167802422003>
- [6] Wigglesworth, C. (2012). SQ21: The twenty-one skills of spiritual intelligence. SelectBooks.
- [7] Wilber, K. (2000). Integral psychology: Consciousness, spirit, psychology, therapy. Shambhala Publications.
- [8] Zakordonets, N., Obikhod, I., & Klymenko, A. (2025). Value-semantic foundations for the development of educators' spiritual intelligence under conditions of educational transformations. *Grail of Science*, (54), 632–634. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.18.07.2025.073>
- [9] Zohar, D., & Marshall, I. (2000). SQ: Spiritual intelligence, the ultimate intelligence. Bloomsbury Publishing. 324 p.

THEORETICAL FOUNDATIONS OF SPIRITUAL INTELLIGENCE IN THE CONTEXT OF THE HOLISTIC DEVELOPMENT OF THE FUTURE TEACHER

Nataliia Zakordonets

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor of the Department of Foreign Languages

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ukraine

ORCID ID: 0000-0003-4202-5516

РОЗДІЛ XXIII. ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

Дата публікації: 15.05.2026

Дата першого надходження статті до видання: 06.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 09.05.2026